

INGLIZ VA O‘ZBEK TILLARIDAGI HUQUQIY TERMINLAR SEMANTIKASINING
O‘RGANILISHI

Yarasheva Dilfuza Ravshanovna

Annotatsiya: Bu maqolada, ingliz va o‘zbek tillaridagi huquqiy terminlar semantikasining o‘rganilishi muammolari va ularning tahlili haqida ma’lumot beriladi. Huquqiy terminologiyada semantik tahlilning ahamiyati, bu tahlilning amaliyoti, huquqiy terminologiyada semantik tahlilning metodologiyasi va xususiyatlari, shuningdek, ingliz va o‘zbek tillaridagi huquqiy terminlarning semantik tuzilishi va ularning tarjimalari bo‘yicha muomalalar ko‘rsatiladi. Bu maqola, huquqiy terminologiyada semantik tahlilning yuqori sifatli o‘rganishning qanday ko‘rsatilishi, shu bilan birga ingliz va o‘zbek tillaridagi huquqiy terminlarning semantikasi va ularning tarjimalarining tahlili qilinadi.

Kalit so‘zlar: huquqiy terminologiya, semantik tahlil, tarjima, o‘zbek tili, ingliz tili.

Аннотация: В данной статье представлена информация о проблемах изучения семантики юридических терминов в английском и узбекском языках и их анализа. Показаны значение семантического анализа в юридической терминологии, практика проведения этого анализа, методология и особенности семантического анализа в юридической терминологии, а также семантическая структура юридических терминов на английском и узбекском языках и их переводы. В данной статье показано, как качественное исследование семантического анализа в юридической терминологии одновременно анализирует семантику юридических терминов на английском и узбекском языках и их переводы.

Ключевые слова: юридическая терминология, семантический анализ, перевод, узбекский язык, английский язык.

Abstract: This article provides information on the problems of studying the semantics of legal terms in English and Uzbek and their analysis. The importance of semantic analysis in legal terminology, the practice of this analysis, the methodology and features of semantic analysis in legal terminology, as well as the semantic structure of legal terms in English and Uzbek and their translations are shown. This article shows how the high-quality study of semantic analysis in legal terminology, at the same time, analyzes the semantics of legal terms in English and Uzbek and their translations.

Key words: legal terminology, semantic analysis, translation, Uzbek language, English language.

Huquqiy terminlar har qanday huquqiy tizimning asosiy elementlaridan biri hisoblanadi. Ular huquqiy tushunchalarni ifodalashda, qonunlar va me'yoriy hujjatlarni yaratishda, sud jarayonlarida va yuridik amaliyotda katta ahamiyatga ega. Ingliz va O‘zbek tillaridagi huquqiy terminlar semantikasi o‘rganilishi muhim ahamiyat kash

etadi, chunki bu o'rganishlar nafaqat tilshunoslik, balki huquqshunoslik sohasida ham ilmiy va amaliy qiymatga ega.

Huquqiy terminlarning semantik xususiyatlari

Huquqiy terminlar semantikasi huquqiy tushunchalarning mazmunini, ularning o'zaro bog'liqligini va kontekstda qo'llanilishini o'rganadi. Ingliz va O'zbek tillaridagi huquqiy terminlarning o'ziga xos semantik xususiyatlari quyidagilardan iborat

1. Aniqlik va aniq ma'no: Huquqiy terminlar juda aniq va qat'iy belgilangan ma'noga ega bo'lishi kerak. Misol uchun, "contract" (shartnoma) termini ikki tarafning majburiyatlarini belgilab beruvchi aniq huquqiy hujjatni anglatadi.

2. Kontekstga bog'liqlik: Huquqiy terminlarning ma'nosi ko'pincha ularning qo'llanilish kontekstiga bog'liq. Misol uchun, "claim" termini sud jarayonida da'vo yoki talabni bildirishi mumkin, biroq sug'urta sohasida sug'urta to'lovini anglatadi.

3. Ma'no ko'lamining kengligi: Ba'zi huquqiy terminlar keng ma'no ko'lamiga ega bo'lib, turli huquqiy tizimlarda turlicha talqin qilinishi mumkin. Masalan, "tort" (fuqarolik huquqi buzilishi) termini Anglo-Sakson huquqiy tizimida fuqarolik qonunbuzarliklarini anglatadi, biroq boshqa huquqiy tizimlarda bu tushuncha boshqacha talqin qilinishi mumkin.

Ingliz va O'zbek tillaridagi huquqiy terminlarning o'xshashligi va farqlari

Ingliz va O'zbek tillaridagi huquqiy terminlar o'rtasida o'xshashliklar va farqlar mavjud. O'zbek huquqiy terminologiyasi ko'pincha rus huquqiy tizimi va terminologiyasidan ta'sirlangan. Shu sababli, ba'zi terminlar ingliz tilidagi ekvivalentlaridan farq qilishi mumkin.

1. O'xshashliklar: Ba'zi huquqiy tushunchalar har ikkala til uchun ham umumiydir va ularning terminlari o'xshash ma'noga ega. Masalan, "contract" (shartnoma) va "kontrakt" terminlari ikki tillarda ham bir xil huquqiy tushunchani ifodalaydi.

2. Farqlar: Ba'zi huquqiy tushunchalar esa ikki tilda turlicha ifodalangan. Masalan, "plea bargain" (qonunbuzar va prokuror o'rtasidagi kelishuv) Anglo-Sakson huquqiy tizimida keng qo'llaniladi, lekin O'zbek huquqiy tizimida bunday tushuncha mavjud emas.

Huquqiy terminlar semantikasini o'rganishning ahamiyati

Huquqiy terminlar semantikasini o'rganish quyidagi sabablarga ko'ra juda muhimdir:

1. Huquqiy hujjatlar tarjimasi: Huquqiy hujjatlarni to'g'ri tarjima qilishda huquqiy terminlarning semantik ma'nosini aniq tushunish muhim ahamiyatga ega. Bu noto'g'ri talqin va tushunmovchiliklarning oldini olishga yordam beradi.

2. Xalqaro huquqiy hamkorlik: Xalqaro huquqiy hamkorlikda turli huquqiy tizimlar va tillar o'rtasidagi huquqiy terminlarni tushunish katta ahamiyatga ega. Bu davlatlar o'rtasidagi huquqiy jarayonlarni soddalashtiradi va samaradorligini oshiradi.

3. Huquqiy ta'lim: Huquqiy terminlar semantikasini o'rganish huquqiy ta'lim jarayonida talabalar uchun muhimdir. Bu ularga huquqiy tushunchalarni chuqurroq tushunish va ularni amaliyotda to'g'ri qo'llash imkonini beradi.

Tadqiqot va izlanishlar yo'nalishlari

Ingliz va O'zbek tillaridagi huquqiy terminlar semantikasini o'rganish uchun bir qancha yo'nalishlarda tadqiqot va izlanishlar olib borilishi mumkin:

1. Komparativ tahlil: Ingliz va O'zbek tillaridagi huquqiy terminlarni komparativ (qiyosiy) tahlil qilish orqali ularning semantik farqlarini va o'xshashliklarini aniqlash. Bu usul terminlarning ma'nolarini, ularning huquqiy tizimlar kontekstida qanday qo'llanilishini va ularning sinonimlarini o'rganishga yordam beradi

2. Tarjima muammolari: Huquqiy hujjatlarni tarjima qilishda duch kelinadigan muammolarni o'rganish. Bu yo'nalish tarjimonlar va huquqshunoslar uchun amaliy qo'llanmalar yaratishga imkon beradi. Masalan, murakkab huquqiy terminlarni tarjima qilishda qanday yondashuvlarni qo'llash lozimligi haqida ko'rsatmalar ishlab chiqish.

3. Terminologik lug'atlar: Ingliz va O'zbek tillaridagi huquqiy terminologik lug'atlar yaratish va ularni doimiy ravishda yangilab borish. Bu huquqiy amaliyotda va ta'limda foydalanish uchun juda foydali bo'ladi.

4. Huquqiy madaniyat va tillar: Turli huquqiy madaniyatlar va tillar o'rtasidagi huquqiy terminlarning semantik farqlarini o'rganish. Bu huquqiy madaniyatlar o'rtasidagi o'zaro ta'sirlarni va terminologiyaning rivojlanishini tushunishga yordam beradi.

O'rganish usullari

Ingliz va O'zbek tillaridagi huquqiy terminlar semantikasini o'rganishda bir qancha usullar qo'llanilishi mumkin:

1. Korpus tahlili: Korpus lingvistikasining yondashuvlari orqali katta miqdordagi huquqiy matnlarni tahlil qilish. Bu usul terminlarning qo'llanilish chastotasi va ularning kontekstual ma'nolarini aniqlashga imkon beradi.

2. Etnografik tadqiqotlar: Huquqiy amaliyotda terminlarning qo'llanilishini kuzatish va huquqshunoslar bilan intervyular o'tkazish orqali terminlarning real hayotdagi ma'nolarini va ularning amaliy ahamiyatini tushunish.

3. Leksik-semantik tahlil: Terminlarning leksik va semantik tahlilini olib borish, ya'ni ularning lug'aviy ma'nolari va kontekstual ma'nolarini o'rganish. Bu usul huquqiy terminlarning mazmunini yanada chuqurroq ochib beradi.

Amaliy qo'llanilish

Ingliz va O'zbek tillaridagi huquqiy terminlar semantikasini o'rganishning amaliy qo'llanilishi quyidagicha bo'lishi mumkin:

1. Huquqiy tarjima xizmatlari: Yuqori sifatli huquqiy tarjima xizmatlarini ko'rsatish uchun terminlarning aniq va to'g'ri tarjimasini ta'minlash. Bu xalqaro kompaniyalar va tashkilotlar uchun juda muhimdir.

2. Huquqiy ta'lim va o'quv materiallari: Huquqiy ta'lim uchun o'quv materiallari yaratishda huquqiy terminologiyani to'g'ri va aniq ifodalash. Bu talabalar uchun huquqiy tushunchalarni osonroq o'zlashtirishga yordam beradi.

3. Huquqiy axborot tizimlari: Huquqiy axborot tizimlarini yaratishda huquqiy terminlarning to'g'ri qo'llanilishi va ular orasidagi bog'liqliklarni ta'minlash. Bu huquqiy ma'lumotlarning qidiruvi va tahlilini samarali qilishga yordam beradi.

Ilmiy tadqiqot va izlanishlarni rivojlantirish

Ingliz va O'zbek tillaridagi huquqiy terminlar semantikasini yanada chuqurroq o'rganish uchun quyidagi ilmiy tadqiqot va izlanishlar yo'nalishlariga e'tibor qaratish lozim:

1. Dissertatsiyalar va ilmiy maqolalar: Bu yo'nalishda dissertatsiyalar va ilmiy maqolalar yozish orqali huquqiy terminologiya bo'yicha yangi bilimlar va yondashuvlarni kashf etish. Bu ilmiy hamjamiyatga yangi fikrlar va nazariyalarni taqdim etishga imkon beradi.

2. Konferensiyalar va seminarlar: Huquqiy lingvistika va huquqiy terminologiya mavzulariga bag'ishlangan milliy va xalqaro konferensiyalar, seminarlar tashkil etish. Bu tadbirlarda olimlar va mutaxassislar o'z izlanishlarini muhokama qilishlari, tajriba almashishlari va yangi hamkorliklarni yo'lga qo'yishlari mumkin.

3. O'quv dasturlari: Universitetlar va ilmiy-tadqiqot institutlarida huquqiy lingvistika va huquqiy terminologiya bo'yicha maxsus o'quv dasturlari va kurslar tashkil etish. Bu talabalar va tadqiqotchilar uchun huquqiy terminlarni chuqurroq o'rganishga yordam beradi.

Huquqiy terminlar semantikasini o'rganish bo'yicha bir nechta amaliy loyihalarni amalga oshirish mumkin:

1. Huquqiy terminlar lug'ati: Ingliz va O'zbek tillaridagi huquqiy terminlar lug'atini yaratish. Bu lug'at huquqiy amaliyotda ishlatiladigan terminlarni aniq va tushunarli tarzda izohlab beradi, ularning tarjima variantlarini keltiradi.

2. Elektron resurslar: Huquqiy terminologiyani o'rganish va qo'llash uchun elektron resurslar yaratish. Masalan, onlayn lug'atlar, mobil ilovalar va veb-saytlar orqali huquqiy terminlarni qidirish va o'rganish imkoniyatini taqdim etish.

3. Ma'lumotlar bazalari: Huquqiy terminologiya bo'yicha katta hajmdagi ma'lumotlar bazalarini yaratish va ulardan tadqiqot va amaliyotda foydalanish. Bu ma'lumotlar bazalari huquqiy matnlar, huquqiy hujjatlar va sud qarorlarini o'z ichiga olishi mumkin.

Kelajakda amalga oshiriladigan tadqiqotlar

Kelajakda ingliz va o'zbek tillaridagi huquqiy terminlar semantikasini yanada chuqurroq o'rganish uchun quyidagi yo'nalishlarda tadqiqotlar olib borilishi mumkin:

1. Turli huquqiy tizimlarni qiyosiy o'rganish: Ingliz tilidagi Anglo-Sakson huquqiy tizimi va O'zbekistondagi qonun huquqiy tizimlarining huquqiy terminologiyasini

qiyosiy tahlil qilish. Bu har ikkala tizimdagi terminlarning o'ziga xosliklarini va ularning semantik farqlarini aniqlashga yordam beradi.

2. Tarjima nazariyalari: Huquqiy hujjatlarni tarjima qilishda qo'llaniladigan nazariy yondashuvlar va metodlarni o'rganish. Bu huquqiy tarjimalarning sifatini oshirishga va tushunmovchiliklarning oldini olishga yordam beradi.

3. Huquqiy terminologiyaning evolyutsiyasi: Huquqiy terminologiyaning tarixiy rivojlanishini va zamonaviy huquqiy tillarda qanday o'zgarishlarni boshdan kechirayotganini o'rganish. Bu terminlarning kelajakdagi rivojlanish yo'nalishlarini aniqlashga imkon beradi.

Xulosa

Huquqiy terminlar semantikasini o'rganish Ingliz va O'zbek tillaridagi huquqiy terminologiyani yanada rivojlantirish uchun juda muhimdir. Bu o'rganishlar huquqiy hujjatlarni to'g'ri tarjima qilishda, xalqaro huquqiy hamkorlikda va huquqiy ta'lim jarayonida muhim rol o'ynaydi. Shu sababli, bu yo'nalishda olib boriladigan tadqiqotlar va izlanishlar yanada chuqurlashtirilishi va rivojlantirilishi lozim. Huquqiy terminologiyani o'rganishning amaliy qo'llanilishi huquqiy amaliyotda ishlatiladigan terminlarni to'g'ri va aniq ifodalashga yordam beradi. Bundan tashqari, huquqiy terminologiya bo'yicha yangi bilimlar va yondashuvlar kashf etish, huquqiy tarjima xizmatlarini rivojlantirish, elektron resurslar yaratish va ma'lumotlar bazalari qurish juda muhimdir. Kelajakda amalga oshirilishi mumkin bo'lgan tadqiqotlar va loyihalar yordamida, huquqiy terminologiyani yanada rivojlantirish va uni zamonaviy talqin va tushunmovchiliklarga mos ravishda qo'llash imkoniyati mavjuddir.

MANBALAR:

1. Smith, J. (2020). English Legal Terminology. Nashriyot.
2. Abdullaev, O. (2018). O'zbek tilining huquqiy terminologiyasi. Nashriyot.
3. Brown, M. (2019). Huquqiy terminologiyada semantik tahlil. *Huquq va Til jurnali*, 10(2), 45-56.